

HISTORY OF JOURNALISM

<https://doi.org/10.17721/2522-1272.2023.82.6>

UDC 070.4"1945/1988"Lavrinenko

The Topic of “Crimes of the Kremlin” in the Ukrainian Emigration Press (Based on the Materials of Yuriy Lavrinenko in the Newspaper “Ukrainski Visti”/“Ukrainian News”: Germany, 1945 – USA, 1988)

Serhiy Kozak

<https://orcid.org/0000-0002-5849-9612>

PhD (philol. sci),

T.G. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine,

4. St. Mykhailo Hrushevskyi, Kyiv, 01001, Ukraine

Corresponding author's e-mail address: detr19411@gmail.com

ABSTRACT

The name of Yuriy Lavrinenko, the author of the anthology “Shot Renaissance”, is well known outside of Ukraine. And although he is most often associated with the literary studies, his political journalism as the journalist and the writer is no less important, which is especially visible in the example of his cooperation with the newspaper “Ukrainski Visti”/“Ukrainian News”. Therefore, the main research methodology was the analysis of this newspaper’s publications. The objective of the article is to find out the role and the significance of Yuriy Lavrinenko’s journalistic heritage on the pages of “Ukrainski Visti”/“Ukrainian News” in the social and political life of the Ukrainian emigration, to determine its problematic and thematic directions, the most important of which is the study of Russia’s crimes against Ukraine, to highlight the truth about which, in particular thanks to his articles, became the mission – the task and the vocation – of the entire post-Soviet emigration after the Second World War. To realize this objective, more than one hundred publications of various genres were processed, their total number (133) was clarified, their bibliographic description was prepared for the first time, the thematic and genre diversity was determined, and finally, Yuriy Lavrinenko’s contribution to the study of materials about the Kremlin crimes in Ukraine was outlined in the columns of the newspaper.

KEYWORDS: Yuriy Lavrinenko; “Ukrainski Visti”/“Ukrainian News”; emigration; literature; newspaper.

Тема «злочинів Кремля» в пресі української еміграції (за матеріалами Юрія Лавріненка в часописі «Українські вісті»: Німеччина, 1945 – США, 1988)

Козак Сергій Борисович, Інститут літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України, кандидат філологічних наук, <https://orcid.org/0000-0002-5849-9612>

Резюме

Ім'я Юрія Лавріненка – автора антології «Розстріляне відродження» – добре відоме поза межами України. І хоча найчастіше його пов'язують з літературознавством, утім не менш важливою є політична публіцистика журналіста і письменника, особливо помітна на прикладі його співпраці з часописом «Українські вісті» (далі – «УВ»). Відтак головним методом дослідження став аналіз публікацій цієї газети. Мета статті – з'ясувати роль і значення публіцистичної спадщини Юрія Лавріненка на сторінках «УВ» у громадсько-політичному житті української еміграції, визначити її проблемно-тематичні напрямки, де одним із найсуттєвіших є вивчення злочинів Росії супроти України, вісвітити правду про які, зокрема завдяки його статтям, стало місією – завданням і покликанням – усієї підсоветської еміграції після Другої світової війни. Для реалізації мети було опрацьовано понад сто публікацій різних жанрів, уточнено їх загальну кількість (133), уперше підготовлено їх бібліографічний опис, визначено тематично-жанрову розмаїтість, зрештою, окреслено внесок Юрія Лавріненка на шпальтах часопису у справу вивчення матеріалів про кремлівські злочини в Україні.

Ключові слова: Юрій Лавріненко; «Українські вісті»; еміграція; література; часопис.

1. Вступ

Ім'я Юрія Лавріненка найчастіше пов'язують із цариною літературознавства. Підстави для цього неабиякі. Адже він автор низки ґрунтовних досліджень про письменників – Павла Тичину, Миколу Хвильового, Василя Еллана-Блакитного, Івана Багряного, сотень статей на інші літературні теми, та насамперед відомий як упорядник антології «Розстріляне відродження» (1959). Значення цього видання й нині важко переоцінити, адже свого часу воно стало чи не першим кроком на шляху правди про репресії московського режиму супроти української інтелігенції.

Нагадаю, що, за визначенням упорядника, до цього збірника, який побачив світ за сприяння польського еміграційного видавництва «Культура», увійшов матеріал українських письменників, надрукований (або ж тільки написаний) у період 1917–1933 рр. і який «після 1933 року був заборонений і нищений наслідком нового курсу Москви на розгром і колоніальну провінціалізацію України» [1, с. 9]. Згодом ця книжка стала потужним підг-

рунтам до створення цілого ареалу розвідок, що вийшли друком у незалежній Україні, а ще сприяла виникненню дослідницького руху, спрямованого на реабілітацію постатей «розстріляного відродження».

Існує низка досліджень науковців, які зробили свій внесок у вивчення літературної творчості Ю. Лавріненка [2]. Утім не лише літературознавчою зорею яснів талант цього автора. Не менш важливою є його політична публіцистика, особливо помітна на прикладі співпраці журналіста і письменника з часописом «УВ».

2. Теоретичне підґрунтя

Творче життя Юрія Лавріненка дуже тісно пов'язане з біографією саме цього часопису. На сторінках «УВ» ім'я публіциста з'являється щонайменше у трьох ролях: як автора численних публікацій різних жанрів, як чільного представника УРДП²¹ і як головного редактора цього легендарного видання. На жаль, вагома частина його публіцистики, що видрукувана в часописі «УВ», досі не опублікована в Україні й дотепер залишалася майже недослідженою. Насамперед це можна пояснити малодоступністю примірників еміграційної газети в Україні. Отже, нині, на наш погляд, постає питання видання статей цього автора окремою книжкою. Цю потребу також актуалізує війна Росії в Україні, висунувши на перший план такі проблеми, як український спротив ворогові, зростання національної свідомості, самоідентифікації українців взагалі, а в чужому середовищі зокрема.

Мета цього дослідження – з'ясувати роль і значення публіцистичної спадщини Юрія Лавріненка на шпальтах «УВ» у громадсько-політичному житті української еміграції, визначити її проблемно-тематичні напрямки, де одним із найголовніших є вивчення злочинів Росії супроти України, вістити правду про які, зосібна завдяки статтям Юрія Лавріненка, стало місією – завданням і покликанням – усієї підсоветської еміграції після Другої світової війни. Для реалізації мети було опрацьовано понад сто публікацій різних жанрів, уточнено їх загальну кількість (133), уперше підготовлено їх бібліографічний опис, визначено тематично-жанрову розмаїтість, зрештою, окреслено внесок Ю. Лавріненка на сторінках часопису у справу вивчення матеріалів про кремлівські злочини в Україні.

3. Методи дослідження

Головний метод дослідження – це аналіз публікацій газети. Завдяки історичному методу отримано можливість вивчати об'єкти у хронологічній послідовності. Таким чином на підставі створеного автором хронологічного показника [3] проаналізовано понад сто публіцистичних матеріалів Юрія Лавріненка на шпальтах часопису «УВ» (Німеччина, 1945 – США, 2000). Для теоретичної оцінки значення спадщини журналіста і публіциста використано метод узагальнення.

4. Результати й обговорення

Матеріали Юрія Лавріненка побачили світ на сторінках 133-х чисел часопису. Хронологічні межі його творчого доробку такі: перший допис (оповідь про постановку в театрі-студії Й. Гірянки «Сон української ночі») – 9 лютого 1947 р. [4], а останній (про Івана Багряного) – 21 серпня 1983 р. [5].

²¹ Українська революційно-демократична партія

Зауважимо, що обидві ці публікації з'явилися не під власним іменем автора (перша підписана криптонімом «Д. Ю.», а друга – псевдонімом «Юрій Дивнич»). Отож варто додати, що список криптонімів і псевдонімів, якими, крім власного імені («Лавріненко») («Лавриненко»), автор підписував свої матеріали в «УВ», значно ширший, бо, крім уже згаданих, як нам вдалося з'ясувати, це ще й такі: Дивнич, Юрій Дивнич, Юрій Гайдар, Ю. Звенигородський, Д. Коларгонєць тощо.

Охоплюючи широкий спектр проблематики, його літературознавчі публікації присвячені, зокрема, таким темам: місія української літератури в еміграції (стаття «На перехресті»); критичний аналіз збірки «Дияболічні параболи» Порфирія Горотака; огляд творчості Юрія Клена (у співавторстві з Іваном Кошелівцем); цикл матеріалів про діяльність Мистецького українського руху (МУР); низка статей про долі літераторів українського відродження, а також публікації, присвячені класикам української літератури.

Серія театрознавчих розвідок Ю. Лавріненка – ще одна вагома тема. Причому це були не поодинокі матеріали, а систематична підтримка автором як театральної теми на шпальтах видання загалом, так і цілих творчих колективів, зокібна театру-студії Йосипа Гірянця, становленням якого письменник і публіцист опікувався, так би мовити, на всьому шляху його існування – спочатку в Австрії, де колектив було створено, потім у Німеччині, куди зі значними труднощами вдалося перебратися, зрештою, в США, куди згодом доля закинула цей театральний гурт – важливий осередок культури в житті закордонних українців.

Так, у доробку Юрія Лавріненка – матеріали різних тем (від літературознавчих публікацій – до театрознавчих досліджень), і кожна з них заслуговує на окрему розвідку, втім, напевне, головний тематичний стрижень його публіцистики – це матеріали, присвячені розв'язанню «українського питання», пошукам шляхів відновлення української державності, вагомій ролі еміграції в цьому процесі, зокрема «східняцької», долям українських письменників доби 1920–1930-х рр., особливостям їхніх біографій, зрештою, реабілітації творів репресованих літераторів завдяки публікаціям у виданнях діаспори, розкриттю правди про жорстокі советські реалії.

Ці реалії Ю. Лавріненко добре знав. Особливо помітним у його публіцистичній спадщині став надрукований на шпальтах «УВ» впродовж 1948 р. цикл «Перед новим етапом?». Прикметно, що розпочато його статтею про нову східноукраїнську еміграцію, її роль і місце в загальній картині української політичної еміграції. Упорядник «Розстріляного відродження», постійний автор і на той час уже головний редактор «УВ» Юрій Лавріненко наголошує, що це були «люди, на долю яких випало пережити і перебороти найтрудніші, які коли-небудь бачив світ, іспити мирного і воєнного часу; люди, які, втікши в Європу, оптом були запродані Ялтинською умовою і в роздріб депортовані на советську ковбасню; люди, які і сьогодні не мають права назвати свого імені і місця свого народження, ані навіть віри своїх батьків...», та водночас саме вони є тим «східним» поповненням української еміграції, «якому прийшла черга сказати слово» [6].

І ця частина еміграції своє слово сказала. Зокрема, вустами тієї творчої інтелігенції, яка «втратила десятки років у советських концтаборах і в'язницях». Ю. Лавріненко вслід за І. Багряним на сторінках часопису актуалізує питання зусиль представників сходу України як важливого складника боротьби всієї повоєнної еміграції. Додамо, що йдеться тут про тип нової еміграції не тільки за хронологічним чинником, а насамперед за сутнісним і змістовим, який не був раніше представлений поза Україною, про тисячі тих, які дивом пережили (а мільйони з їхніх родин ні) голодомори, репресії 1930-х, досвід інших «принад» советського раю, аж поки вир війни не припинив (чи продовжив?!) ці їхні поневіряння.

«Участь «східняків» у політичному житті діаспори» – це на той час було не тільки нове явище в середовищі еміграції, а й нова тема в українській закордонній періодиці, що

викликала на шпальтах газети, крім схвалення, ще й жваву полеміку. Зрештою, й сам Ю. Лавріненко, визнаючи деяку пасивність «східняків» на певному етапі в політичному спектрі життя еміграції, зазначав, що нова еміграція «мусить знайти в собі власні сили, щоб скинути зі своїх плечей тягар страшного досвіду минулих літ». «Нас занадто довго й безперестанно, – продовжував він, – давив прес нечуваного режиму, щоб ми без особливого напруження могли зразу як слід розправити свої крила в цих проклятих умовах цілковитого ялтинського безправ'я і приреченості...» Сподіваючись на розуміння цього якщо не всіма, то принаймні більшістю української еміграції, публіцист нагадує, що еміграція зі сходу «має за собою досить героїські приклади одвертої боротьби проти примусової репатріації за право на власне ім'я і за назву політичного емігранта...» [7, с. 224].

У наступних статтях циклу автор продовжує тему політичної активізації підсовєтської еміграції, пояснюючи той «комплекс тоталітарної психіки», жертвою якого тридцять років були представники центру і сходу України, «проти якого змагався в нерівній боротьбі підсовєтський українець» і проти якого, зізнається Ю. Лавріненко, він сам «покився колись ще перед арештом і засланням боротися все життя – геть аж до перемоги чи загибну» [8, с. 225].

Відтак, зосереджуючись на проблемі формування політичної думки в колах української еміграції, автор висловлює переконання, що на новому етапі буття вона повинна дати щось «своє», однак «активно формуючи і реалізуючи той досвід, той світ, ту «харківську добу» двадцятих років, добу гасла «вміти думати і почувати», гасла духової дозрілості і самостійності, добу широкої державотворчої практики, добу гасла «геть від Москви», добу, що в чужих рамках «УССР» відважно дерзнула здійснювати заповіді Української Національної Революції 1917 року, що готувала під обстрілом НКВД велике відродження культури і людини» [9].

Заглиблюючись в аналіз «Харківської доби (1921–1930 рр.)», Ю. Лавріненко зазначає: «Це був блискучий період своєрідної контратаки українського світу проти окупанта, на чолі якої стояли кращі люди українського культурного світу і яка вийшла поза межі культурного процесу...» [10, с. 226]. Відомо, що все це було зупинено цілеспрямованим московським терором, який публіцист називає «сталінським контрнаступом». За його словами, це був найбільший терор, який «коли-небудь бачила історія людства, терор голодом, зброєю, тюрмою, моральним нищенням. Мільйони трупів, десятки мільйонів в'язнів, загальний страх». Це головна, на думку Ю. Лавріненка, причина, чому підсовєтський українець перейшов у стан «пасивної людини», коли вже не йшлося про бодай якесь «суспільне оформлення чи документацію власної політичної думки» [11].

Ось чому з особливим зацікавленням Юрій Лавріненко знайомить читачів із такими «суспільними оформленнями», що виникли в середовищі українців вже на еміграції, а найдетальніше з одним із них – Українською революційно-демократичною партією (УРДП), яку було створено наприкінці 1945 р. і яка має найбезпосередніше відношення до історії «УВ». Варто наголосити, що публіцист належав до лідерів цього партійно-політичного середовища. Виняткова заслуга Ю. Лавріненка полягає в тому, що після розколу партії в другій половині 1940-х він увійшов до тієї її частини, яка, створивши більшість, зробила все, щоб зберегти часопис при житті й, витримавши тягар безгрошів'я, сприяла тривалому його існуванню, перетворивши видання у важливу трибуну української політичної еміграції. Таким чином, матеріали Ю. Лавріненка, пов'язані зі створенням і діяльністю УРДП, – це ще один помітний масив його творчості на шпальтах часопису. Наприклад, у липні 1949 р. «УВ» публікує доповідь Юрія Лавріненка, яку він виголосив на III з'їзді УРДП [12].

Варто наголосити, що Юрій Лавріненко підсилював позиції газети не тільки як автор матеріалів з «українського питання», не тільки як лідер прихильної до часопису УРДП, а й у ролі головного редактора. І хоча йому довелося очолювати часопис відносно недовго

(з 1947-го і до від'їзду за океан 1949-го р.), утім саме цей період в історії видання, за спогадами Михайла Воскобійника, «був найзнаменитішим» [13]. Не оминімо увагою й те, що у 1947–1948 рр., тобто до масового виїзду українців за океан, наклад «УВ» становив понад 15 тисяч примірників, а беручи до уваги умови, в яких видавалася газета, це становило значну кількість. Однак, щоб утримати видання при житті, треба було боротися з величезними труднощами, починаючи з побутових. От хоча б такий факт: головний редактор жив з родиною у Міттенвальді, а часопис, як відомо, видавали в Новому Ульмі, отже, у приміщенні редакції йому довелося не лише працювати, а й жити. Співробітники «УВ» тоді жартували, що Ю. Лавріненко «спить на газетах і вкривається газетами» [14, с. 145]. Авторитет головного редактора сприяв залученню до редакції часопису таких талановитих журналістів, як Василь Гришко, Іван Кошелівець, згодом – Андрій Ромашко. Ю. Лавріненко доклав помітних зусиль й до організаційної розбудови видання, зокрема у справі розширення мережі розповсюдження газети: саме тоді, крім Німеччини, Австрії, Франції, Великобританії та інших європейських країн, вона почала надходити до передплатників Австралії, США й Канади, тобто до заокеанських країн.

У заключній, десятій статті циклу «Перед новим етапом?» автор ставить запитання: «Чи стоїмо ми справді перед новим етапом, на якому зуміємо виповнити і поєднати протилежні поняття "Україна" і "світ", "народ" і "еліта" "вітчизна" і "еміграція"? Причому, з погляду автора, йшлося про поєднання цих важливих суспільних складників не тільки у теоретичній, а й у цілком реальній практичній площині, в якій він бачив шлях об'єднання усіх основних середовищ еміграції в одну ідейну й організаційну силу – «таку силу, що могла б повести за собою всі живі елементи еміграції...». Прикметно, що в контексті такого наративу Ю. Лавріненко посилається на думку В'ячеслава Липинського, нагадуючи, «що на еміграції потрібен високий дух і героїзм не менш, як на фронті» [15].

Одним зі зразків такого «духу і героїзму» була в той час преса української еміграції, статті авторів часопису «УВ». Утім, можливо, не хто інший, а саме він, Юрій Лавріненко, порушував питання місії еміграції на сторінках видання, так би мовити, в найбільш розгорнутому вигляді – в контексті трьох її головних складників: політичному, культурному, а також збройному. Кожен із цих напрямків представлено в його статтях. І це ще одна (скажімо, поза тематично-жанровим і хронологічним), не менш важлива класифікація його спадщини, проєкція якої прозирає безпосередньо в наше сьогодення, в реалії триваючої кривавої боротьби проти російської дикунства.

Інколи може скластися враження, що автор повторює деякі наративи своєї публіцистичної творчості. Насправді ж йдеться про свідоме повернення до тієї самої теми з метою її суттєвого поглиблення, викликаного презентацією нових смислів. Автор керується бажанням устигнути виповісти наболіле й пережите не стільки з особистого життя, як з історії власного народу. Надто ж коли йдеться про принципи для українців, які згуртувалися під стягом політичної еміграції, проблеми націєзбереження і державотворення в умовах чужини. Мало того: особливість статей Ю. Лавріненка якраз і полягає в тому, що їх написано, як то кажуть, із запасом матеріалу і неприхованою готовністю повернутися до певної теми знову.

Прикладом такого нарощення матеріалу за темою «від статті – до статті» і логічного продовження того тематичного блоку, який порушено в циклі «Перед новим етапом?», стала розвідка Юрія Лавріненка «Тероризм як соціальна система СРСР і український спротив», опублікована в трьох числах «УВ» в грудні 1948-го р. У цій статті публіцист не тільки оголює парадигму союетського терору супроти українців, а й водночас порушує проблему формування складників реального українського опору супроти нього.

Окреслюючи форми спротиву українського народу під союетською окупацією, публіцист таким чином нагадує, що терор «по-союетськи» проти українців існував не лише в норильських та інших таборах смерті, не лише під час багатогодинних допитів у казема-

тах Лук'янівки чи Холодної Гори, а щоденно в усіх сферах підсоветського буття (збройній, економічній, культурній). Разом з тим він висловлював розчарування кволим голосом еміграційної преси у випадках, коли замість «глибокого зображення суті і стилю духу системи терористичного режиму в ССР» читач натрапляв на «банальні описи "солов'язьких жажів"». Бо цього, на думку автора, було вже замало. Публіцист висловлював переконання, що година масового протистояння українців системі советського терору якщо ще не настала, то настане. Так воно, зрештою, й відбулося. Прикметно, що Ю. Лавріненко на цьому шляху бере собі на допомогу «досвід М. Хвильового», розвиваючи у нових умовах його відоме гасло «Геть від Москви!..», наголошуючи: «...які муки, який складний лабіринт мусить проходити підсоветська людина, що в своїй щоденній громадській практиці повинна виконувати директиви партії, а водночас жити зовсім іншим внутрішнім життям у темних підземеллях, куди ніколи не доходить сонце громадських вольностей, виношуючи свій власний духовий мікрокосмос і плекати там національний космос» [16].

Вустами Ю. Лавріненка та інших авторів часопис послідовно пропагував визвольні змагання України 1917–1918 рр. Наприклад, цитуючи виступ представника Англії в ООН Калогена, який у відповідь на демагогію советського високопосадовця в цій міжнародній організації Мануїльського, нагадав, що «голландська колонія Індонезія має більше національної волі, ніж «самостійна» Україна під Советами». У контексті саме таких реалій публіцист наголошує на зростанні ролі національно-визвольних рухів поневолених націй як чинника сучасного міжнародного політичного життя і висловлює необхідність «вловити цю тенденцію» українській політичній еміграції, а одну зі своїх статей він завершує так: «Активізація української зовнішньополітичної думки й діла на тлі сучасного підвищення інтересу в Західній Європі й Америці до визвольної боротьби народів Східної Європи – першочергове завдання української еміграції» [17].

Сторінки часопису підтверджують, що українська політична еміграція в тих умовах не мовчала, використовувала видання не лише як свою культурологічну трибуну, а і як політичну. Приміром, у різдвяно-новорічному числі «УВ» за 1955 р. з'являється допис Ю. Лавріненка (за підписом «Дивнич Ю.») «Де зникли 223 українські письменники?». Йдеться про телеграму, яку від Об'єднання українських письменників «Слово» було надіслано на адресу Другого Всесоюзного з'їзду письменників у Москві. Ось зміст цього документа, одним з ініціаторів створення й надсилання якого був Юрій Лавріненко: «Українські письменники – політичні емігранти вітають з'їзд і висловлюють співчуття письменникам усіх поневолених народів СРСР. 1930 року друкувалися 259 українських письменників. Після 1938 року з них друкувалися тільки 36. Просимо в'яснити в МГБ, де і чому зникли з української літератури 223 письменники?» [18]. Українська діаспора і в такий спосіб нагадувала світові про злочини московського режиму. Роль Юрія Лавріненка у цій важливій місії неабияка.

Майже пів століття тому літературознавець Григорій Костюк, що, як і Ю. Лавріненко, пройшов шляхи каторги і заслань, а також активно співпрацював з «УВ», зазначав: «рано чи пізно тиранія, яка панує над нашим народом, впаде, а з нею зникне світ брехні, насильства над людиною та засоби її знищення – страхітливі табори смерті й психолікарні для інакодумців». [19, с. 6]. Юрій Лавріненко, використовуючи власний досвід, усе робив для того, щоб разом з однодумцями, насамперед із редакції часопису, розбити кайдани тиранії і брехні, розповісти світові про злочини Кремля.

Матеріали його політичної публіцистики доповнюють спогади. Починаючи з 24 липня 1948 р. у семи числах газета друкує мемуари Ю. Лавріненка про перебування в «таборах смерті» [20]. Нагадаємо, що 24 грудня 1933 р. його було заарештовано особливим відділом ГПУ УСРР і обвинувачено в антисовєтській агітації. Це був, так би мовити,

«пробний» арешт, бо через кілька місяців публіциста було звільнено з-під варті. Натомість вже 7 лютого 1935 р. – знову заарештовано.

Основним завданням слідства було «викриття» контрреволюційної організації на чолі з С. Пилипенком. Обвинувальний акт склали виключно (!) на непідтверджених свідченнях уже засуджених за «контрреволюційно-терористичну діяльність членів "ОУН"». На допитах Ю. Лавріненко винним себе не визнав. 8 лютого 1936 р. без участі прокурора і захисника судова спецколегія на закритому засіданні розглянула його справу й винесла вирок: «Лавріненко Ю.А. позбавити волі у віддалених виправно-трудовах таборах терміном на 5 років з поразкою в правах на 3 роки». Після харківської в'язниці «покару» відбував у Норильських концтаборах, зокрема в бараці смертників на Коларгоні (18 км від Норильська). Звідси й Д. Коларгонець – один із псевдонімів письменника, під яким Ю. Лавріненко опублікував в «УВ» уже згадані спогади про табірне життя, що отримали назву «Чорна пурга» [21, с. 38–40].

Ось уривок із цих мемуарів: «Від Норильська до порту Дудинка в гирлі Єнісею – 120 км, а до найближчої залізничної станції Красноярськ – понад 2300 км водного шляху. Усі зеки знали, що на палубах і в глухих трюмах барж-ліхтерів їх перевезли з Красноярська до Дудинки вниз за течією за десять днів. Але 120 км тундри не можна було перебороти й за рік – і вантажі та люди нагромаджувалися в Дудинському порту... Тундра – інша планета. По ній не можна влітку ні ходити, ні їздити. А взимку – замерзнеш. Самітну людину вона приймає як відкритий океан – смертю... А які хмари комарів виповнюють тамтешній простір! Їх так багато, що вони здавалися невід'ємною частиною повітря, так само, як каламуть у збуреної води. Необережно розкрити рота – значило зачерпнути пригоршнею комарів і, мов кашею, забити ними собі горло. Забути на хвилину мотати рукою біля обличчя – значило закупорити ніздрі комариною тирсою. Вони лізли за комір, у волосся, в рукави, у вуха, кололи шкіру й смотали кров. Розчухані місця на шкірі давали їм найлегшу поживу готової крові. Вони лізли також в очі з лютою жагою виїсти і висмокати їх» [22, с. 6].

Прикметно, що ці спогади Ю. Лавріненко, як і деякі його статті, що спершу побачили світ на сторінках «УВ», згодом вийдуть поза Україною окремими книжковими виданнями. Таким чином газета була для автора тим майданчиком, де він уперше апробував низку думок, зокрема з «українського питання», – важливих не тільки в контексті його власної творчості, а й для всього масиву політичної публіцистики нашої еміграції. Зосібна, йдеться про ті висновки й спостереження Ю. Лавріненко, які вперше були оприєвлені на шпальтах «УВ», а пізніше знайшли свій розвиток у книжках і брошурах, от хоча б в англomовному виданні «Український комунізм і політика совєтської Росії щодо України», відомості про яке опубліковано в часописі 16 травня 1954 р. [23] тощо.

Аналізуючи можливості українського національно-визвольного руху після Другої світової війни як в еміграції, так і на материковій Україні, Ю. Лавріненко звертає увагу читачів і на досвід УНР, і на УПА, і на глибші його витоки, доводить, що корені цього руху, наприклад, і в заповітах письменників, у їхньому Слові, яке, нехай і давно прозвучало, та не одцвіло в минулому, а щоразу – на всіх етапах нашої боротьби (1920-ті, дисидентський рух, політична еміграція) – підсилюватиме її. Таким чином, не випадково в публіцистиці Ю. Лавріненко чільне місце посідає творчість класиків української літератури. Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка – у творчості кожного з них він бачив державотворчу силу слова. Однаковою мірою йому було близьке і Шевченкове «...Вражою злою кров'ю волю окропіте» [24, с. 285], і Франкове «Ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіційних кордонів» [25, с. 15], і заклик Лесі Українки «Борись і добувайся батьківщини!...» [26, с. 256].

Думку про державотворчу силу спадщини наших класиків Ю. Лавріненко порушив, зокрема, в таких публікаціях на сторінках «УВ»: «Леся Українка як політичний борець» [27], «З духової біографії Лесі Українки» [28], «Шевченків заповіт свободи» [29]. «Шевченкова синтеза у внутрішньому психологічно-ідейному конфлікті Івана Франка» [30] та ін.

5. Висновки

Юрій Лавріненко – провідна постать не лише літературного, а й усього громадсько-політичного життя нашої еміграції. Не випадково у різні пори свого еміграційного буття, окрім упорядкування антології «Розстріляне відродження», він був засновником, автором або ж головним редактором цілої низки помітних, зауважмо, не тільки суто літературних, видань: «Сучасник», «Літературно-науковий збірник», «Українська літературна газета», «Сучасність», «Листи до приятелів». Його доробок відзначено престижною премією Антонівичів (США) тощо. Втім не буде перебільшенням наголосити, що найважливіші підвалини на шляху до такого грона духовних набутків, усієї діяльності Ю. Лавріненка в ім'я України було закладено в період його співпраці з часописом «УВ», на сторінках його багатоявнної газетної публіцистики.

Отже, цілком закономірно, що саме під час ушановування Юрія Лавріненка академік Микола Жулинський, виступаючи 2005 р. в Нью-Йорку з нагоди сторіччя від дня народження журналіста, публіциста й літературознавця, наголосив на тих «розривах» і «прогалинах», якими «травмована» українська культура, уточнивши: «Якщо нам у колоніальній Україні не вдавалося перекидати містки пам'яті крізь прірви, вириті на національному просторі історії російським самодержавним і комуністичним режимами, то це робили українські подвижники поза межами рідної землі» [31, с. 3].

Одним із підтверджень такого подвижництва є публіцистичний доробок Юрія Лавріненка на шпальтах «УВ», головною метою якого став пошук шляхів визволення Батьківщини. Ми розглянули понад сто публікацій автора, який вважав, що «зброєю першої лінії» на цьому шляху в той час (повоєння) і в тому місці (чужина) могло бути насамперед Слово, причому в багатьох його виявах, серед яких, зокрема, й мережа рідномовної преси в різних куточках планети, яка, з одного боку, добуваючи факти з покладів московської брехні, а з другого – відкриваючи сторінки української визвольної боротьби, на сталій основі пережитого, втраченого й водночас збереженого вістила б світові правду про злочини Кремля. Ця боротьба проти Москви за власну гідність, що, зрештою, стала основним стрижнем його публіцистичного доробку, не залишилась у минулому, вона триває й нині, дає сили в новій битві за рідну землю. «Сьогодні, – писав Юрій Лавріненко, – найголовнішим і найстрашнішим ворогом поневолених народів Європи й Азії є Москва, і проти неї треба організовувати єдиний фронт усіх народів, загрожених Совєтами» [32].

До цієї думки публіциста, незважаючи на те, що висловлено її понад сімдесят років тому, годі щось додати – її підтверджено самим життям, подіями сьогодення, а її зміст є нашим спільним, де б ми не перебували (в Україні чи поза нею), завданням боротьби і поступу.

References

1. Lavrinenko, Yu. (Ed.) (1959), *Shot Renaissance: Anthology 1917–1933: Poetry – Prose – Drama – Essay*, Instytut Literacki, Paris, p. 9.

2. Lushchii, S. (2018), *"To Restore the History of Destructions and Revivals...": Yu. Lavrinenko and the Literary and Critical Thought of the Diaspora*, NAS of Ukraine, T.G. Shevchenko Institute of Literature, Akademperiodyka, Kyiv, 327 p.
3. "Ukrainski Visti"/"Ukrainian News" in Europe and America (1945–2000): Bibliographic Index of the Contents of the Newspaper "Ukrainski Visti"/"Ukrainian News": in 2 Volumes (2010), Literaturna Ukraina, Yaroslaviv Val, Kyiv, vol. 1, 590 p.; vol. 2, 558 p.
4. Lavrinenko, Yu. [D.Yu.] (1947), "A dream of the Ukrainian night", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 6.
5. Lavrinenko, Yu. [Dyvnych, Yu.] (1983), "Ivan Bahryanyi", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 32.
6. Lavrinenko, Yu. [Dyvnych, Yu.] (1948), "Before a new stage? Anecdotes of a hamlet", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 5.
7. Maisiura, P. (Ed.) (1995), *Celebrating the 50th Anniversary of the Newspaper "Ukrainski Visti"/"Ukrainian News" and the Ukrainian Democratic Republican Party*, Ontario, p. 224.
8. Maisiura, P. (Ed.) (1995), *Celebrating the 50th Anniversary of the Newspaper "Ukrainski Visti"/"Ukrainian News" and the Ukrainian Democratic Republican Party*, Ontario, p. 225.
9. Lavrinenko, Yu. [Dyvnych, Yu.] (1948), "Before a new stage? The reality and the ghost of "Piedmont"", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 9.
10. Maisiura, P. (Ed.) (1995), *Celebrating the 50th Anniversary of the Newspaper "Ukrainski Visti"/"Ukrainian News" and the Ukrainian Democratic Republican Party*, Ontario, p. 226.
11. Lavrinenko, Yu. [Dyvnych, Yu.] (1948), "Before a new stage? From under the ice of Soviet socialism", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 9.
12. Lavrinenko, Yu. [Dyvnych, Yu.] (1949), "Socialism and the Ukrainian Revolution", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 57.
13. Voskobiynyk, M. (1967), "The stages of a great journey", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 11.
14. Kozak, S. (Ed.) (2020), *Born to Fight*, Lit. Ukraina, Kyiv, p. 145.
15. Lavrinenko, Yu. [Dyvnych, Yu.] (1948), "Before a new stage? Roads and crossroads", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 55.
16. Lavrinenko, Yu. [Dyvnych, Yu.] (1948), "Terrorism as a social system of the USSR and Ukrainian resistance", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 102–104.
17. Dyvnych, Yu. (1948), "Ukraine in the international politics", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 33.
18. Dyvnych, Yu. (1955), "Where did 223 Ukrainian writers disappear to?", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 3–4.
19. Kostyuk, H.O. (1983), *In the World of Ideas and Images: Selected: Critical and Historical-Literary Reflections, 1930–1980*, Suchasnist, p. 537.
20. Lavrinenko, Yu. [Kolargonets, D.] (1948), "Black blizzard", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 60.
21. Kozak, S. (1997), "From all foreign lands", *OUP "Slovo"*, Toronto, pp. 38–40.
22. Lavrinenko, Yu. [Kolargonets, D.] (1948), "Black blizzard (From memories)", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 60, p. 6.
23. *Ukrainski Visti [Ukrainian News]* (1954), "Ukrainian communism was buried in 1933", vol. 39.
24. Shevchenko, T. (1960), "When I die, bury me...", *Kobzar*, Derzh. vyd-vo khud. lit., Kyiv, p. 285.
25. Franko, I. (1905), "An open letter to Halician Ukrainian youth", *Literaturno-Naukovyi Vistnyk [Literary and Scientific Bulletin]*, vol. 30, book 4, p. 15.
26. Ukrainka, L. (1951), "And you once fought like Israel...", *Lesya Ukrainka. Works: in 5 Volumes*, vol. 1, Derzh. vyd-vo khud. lit., Kyiv, p. 256.

27. Lavrinenko, Yu. [Gaidar, Yu.] (1971), "Lesya Ukrainka as a political fighter", *Ukrain-ski Visti [Ukrainian News]*, vol. 9.
28. Lavrinenko, Yu. [Gaidar, Yu.] (1971), "From the spiritual biography of Lesya Ukrain-ka", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 7.
29. Lavrinenko, Yu. [Gaidar, Yu.] (1968), "Shevchenko's testament of freedom", *Ukrain-ski Visti [Ukrainian News]*, vol. 11.
30. Lavrinenko, Yu. (1962), "Shevchenko's synthesis in Ivan Franko's internal psychologi-cal and ideological conflict", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 46.
31. Zhulynskyi, M. (2005), "Yuriy Lavrinenko: creation of the power of national revival", *Slovo i Chas [Word and Time]*, vol. 12, p. 3.
32. Dyvnych, Yu. (1948), "Ukraine in the international politics", *Ukrainski Visti [Ukrainian News]*, vol. 33.

Submitted 06.02.2023

Список літератури

1. Розстріляне відродження : антологія 1917–1933 : поезія – проза – драма – есей / упоряд., авт. передм. Юрій Лавріненко. Париж : Instytut Literacki, 1959. С. 9.
2. Луцій Світлана. «Відновити історію знищень і відроджень...» : Ю. Лавріненко і лі-тературно-критична думка діаспори / НАН України. Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка. Київ : Академперіодика, 2018. 327 с.
3. «Українські вісті» в Європі й Америці (1945–2000) : бібліогр. покажч. змісту газети «Українські вісті» : у 2 т. Київ : Літературна Україна / Ярославів Вал, 2010. Т. 1. 590 с.; Т. 2. 558 с.
4. [Лавріненко Ю.]. Сон української ночі // Укр. вісті. 1947. Ч. 6; підпис: Д. Ю.
5. [Лавріненко Ю.]. Іван Багряний // Укр. вісті. 1983. Ч. 32; підпис: Юрій Дивнич.
6. [Лавріненко Юрій]. Перед новим етапом? Анекдотика хутора // Укр. вісті. 1948. Ч. 5; підпис: Дивнич Ю.
7. Відзначення 50-ліття часопису «Українські вісті» та Української демократичної ре-спубліканської партії / упор. П. Майсюра. Онтаріо, 1995. С. 224.
8. Там само. С. 225.
9. [Лавріненко Ю.] Перед новим етапом? Дійсність і привид «П'ємонт» // Укр. вісті. 1948. Ч. 9; підпис: Дивнич Ю.
10. Відзначення 50-ліття часопису «Українські вісті» та Української демократичної ре-спубліканської партії / упор. П. Майсюра. Онтаріо, 1995. С. 226.
11. Лавріненко Ю. Перед новим етапом? З-під криги радянського соціалізму // Укр. вісті. 1948. Ч. 9; підпис: Дивнич Юр.
12. Лавріненко Ю. Соціалізм і українська революція // Укр. вісті. 1949. Ч. 57; підпис: Дивнич Юр.
13. Воскобійник Михайло. Етапи великого шляху // Укр. вісті. 1967. Ч. 11.
14. Народжені для бою / упор. Сергій Козак. Київ : Літ. Україна, 2020. С. 145.
15. [Лавріненко Ю.] Перед новим етапом? Дороги і роздоріжжя // Укр. вісті. 1948. Ч. 55; підпис: Дивнич Юр.
16. [Лавріненко Ю.]. Тероризм як соціальна система СРСР і український спротив // Укр. вісті. 1948. Ч. 102–104; підпис: Ю. Дивнич.
17. Дивнич Юр. Україна в міжнародній політиці // Укр. вісті. 1948. Ч. 33.
18. Дивнич Ю. Де зникли 223 українські письменники? // Укр. вісті. 1955. Ч. 3–4.
19. Костюк Григорій. У світі ідей і образів : вибране : критич. та іст.-літ. роздуми, 1930–1980. [Б.м.] : Сучасність, 1983. С. 6.

20. [Лавріненко Ю.]. Чорна пурга // Укр. вісті. 1948. Ч. 60; підпис: Д. Коларгонець.
21. Козак Сергій. З усіх чужин. Торонто : ОУП «Слово», 1997. С. 38–40.
22. [Лавріненко Ю.]. Чорна пурга (Із спогадів) // Укр. вісті. 1948. Ч. 60. С. 6; підпис: Д. Коларгонець.
23. «Український комунізм поховано 1933 року» // Укр. вісті. 1954. Ч. 39.
24. Шевченко Тарас. Як умру, то поховайте... // Шевченко Тарас. Кобзар. Київ : Держ. вид.-во худ. літ., 1960. С. 285.
25. Франко Іван. Одвертий лист до галицької української молодезі // Літературно-науковий вістник. 1905. Т. 30, Кн. 4. С. 15.
26. Українка Леся. «І ти колись боролась, мов Ізраїль...» // Українка Леся. Твори : в 5 т. Київ : Держ. вид.-во худ. літ., 1951. Т. 1. С. 256.
27. [Лавріненко Юрій]. Леся Українка як політичний борець // Укр. вісті. 1971. Ч. 9; підпис: Юрій Гайдар: [Закінчення].
28. [Лавріненко Юрій]. З духової біографії Лесі Українки // Укр. вісті. 1971. Ч. 7; підпис: Юрій Гайдар.
29. [Лавріненко Ю.]. Шевченків заповіт свободи // Укр. вісті. 1968. Ч. 11; підпис: Юрій Гайдар.
30. Лавріненко Ю. Шевченкова синтеза у внутрішньому психологічно-ідейному конфлікті Івана Франка : [Доповідь] // Укр. вісті. 1962. Ч. 46.
31. Жулинський Микола. Юрій Лавріненко : творення сили національного відродження // Слово і час. 2005. Ч. 12. С. 3.
32. Дивнич Юр. Україна в міжнародній політиці // Укр. вісті. 1948. Ч. 33.

Надійшла до редакції 06.02.2023